

ALICE SHELDON JE MRTVA ŽE NEKAJ LET

"I shall be expressing opinions about matters which are much more human than scientific. I shall put forward a point of view about the social problems of our time, problems which have little to do with science or with space. At the end I will argue that the exploration of space offers remedies to some of our social diseases, but my argument will remain on the level of literature rather than of science.

"When I'm discussing human affairs, I like to deal with individual people rather than in abstract principles. For this reason I find science fiction more helpful than sociology in suggesting probable futures.

....

"My intention is not to make readers believe everything I say, but to provoke them into forming their own judgments, their own visions of human needs and purposes."

Freeman Dyson, *"Human Consequences of the Space Program",
The Bulletin of Atomic Scientists, June 1969*

Julija nam je na univerzitetnem forumu Vzhod-Zahod blizu Madrida kolega iz Solidarnosti pravil, kako mu je angleški znanec izjavil svoje navdušenje nad Poljsko. Jacek ga je povprašal, zakaj - zaradi papeža, Walense, dolgega napora Solidarnosti? No, je rekel Anglež, Poljska je čudovita dežela za počitnice z opazovanjem ptic.

Za Kavčičevim *Dnevnikom*, Bučarjevimi *Usodnimi odločitvami*, Janševo stranjo in Leljakovim *Sam proti njim* je sedaj ČKZ izdala nekakšno antologijo znanstvene fantastike.

Mislim, da je tako prav in normalno. "Pomlad" poznih 80. let nam je po dolgi gverili z zborovanjem na trgu Zvezdi pred lj. univerzo junija 1988 začela vračati sedanost, objava Krivde in greha, Muževne steblike in Trilogije Vitrinj-Teharje-Rog nam je vrnila prepovedani del preteklosti. Počasi se bomo vrnil tudi v prihodnost in ZF s svojimi debatami in miselnimi eksperimenti je eden od izvidnikov, ki bi jih bilo na tej poti škoda pogrešati. Če bi radi bili zdravi, se mi zdi, da potrebujemo prihodnost prav tako kot preteklost in sedanost. Ne bi pa želel, da bi se vrnil v prihodnost tridesetih ali petdesetih let in ne bi želel, da bi vrata slovenskega kulturnega dožemanja ostala zaprta za ZF iskanja zadnjih desetletij.

Sredi 70. let mi je med študijsko literaturo, po kateri je mama pripravljala diplomu, prišla v roke knjiga slovenskega marksista, zgra-

jena na podmeni, da v našem stoletju ni pozitivnih utopij. (Res je, da so marksisti precej insularni takson, dvomim pa, da bi se nemarksovski slovenski družboslovci in humanisti tukaj kaj bolje odrezali.) Pr. jih je toliko in tako dobrih. Od klasičnih - naj omenim *And Then There Were None* E. F. Russella iz 1951, pa *If All Men Were Brothers, Would You Let One Marry Your Sister* Teda Sturgeona (1969), do novih utopij, ki jih je po mojem mnenju uvedel Clifford Simak s serijo *City* (1952), med novejšimi deli pa moram povedati za *Gotta Sing, Gotta Dance* Johna Varleya (1976).

"... kaj si ljudje zaslužijo. Kajti vsak od nas si zasluži vse, vsa razkošja, nagradena v grobovih mrtvih kraljev, in nihče od nas si ne zasluži ničesar, še grizljaj kruha ne. Mar nismo jedli, ko so drugi stradali? Nas boste kaznovali za to? Nas boste nagradili za krepost stradanja, ko so drugi jedli? Nihče si ne zasluži kazni, nihče si ne zasluži nagrade. Osvobodite si pamet prepričanja zaslužim si, prepričanja dolžan sem, in počasi boste lahko začeli misliti."

(Ursula Le Guin, *The Dispossessed*)

Med velikimi darovi ZF je zame tiho sporočilo, da se zvezde premikajo in da se smeš spraševati, zakaj je tako in kaj če bi bilo drugače, pa naj gre za velike ali male stvari. In če hočeš, ti ZF lahko pomaga, da narediš miselni eksperiment in skušaš pogledati, kako bi bilo, če... Da ti dovoli, da pogledaš čisto običajne stvari s čisto drugega kota.

In potem je tu nekaj, kar me čudovito spominja na znanost - navada, da se kakšen domislek ali eksperiment razvija v debati od avtorja do avtorja, od zgodbe do zgodbe, preko let in preko desetletij.

ZF je orodje za pogled na znane stvari od zunaj. Prijazno in zelo praktično orodje. Marsikaj, česar se z njim lahko lotiš, je z orodji literarne matice, ali, v angleški slovenščini, književnosti glavnega toka, komajda dosegljivo. Spomnim se, kako presenečen sem bil, ko sem dobrih deset let tega gledal avstralski mladinski film *Storm Boy* - kako divje, se mi je zdelo, da se dajo ta vprašanja pretresati brez pomoči tehnike ZF! - kasneje sta me tako presenetila Doris Lessing in Saul Bellow. Obstajajo ZF teksti, ki imajo precej umetniške vrednosti kot ZF, kot literatura pa so po merilih matice nikakršni - denimo polpismeni *Exploration Team* Murraya Leinstra. Obstaja pa množica del, ki imajo oboje, vrednost kot ZF in kot literatura. Znanstvena fantastika je, ob vseh malovrednih tekstih in avtorjih in komerciali in neumnih filmih, ki jih prodajajo kot ZF, živa veja umetnosti. A to je nekje daleč, nekje drugje.

Zjutraj sem bral esej Pamele Sargent "The Writer as Nomad", fotokopiran iz nekaj let stare številke revije The SF Foundation. Opomba pod črto je omenila pokojno pisateljico, znano pod imenom James

Tiptree, jr.

Mislím, da ni bilo v slovenščino prevedenega nič njenega. Morda kakšna zgodba v kakšnem obskurnem ŽiTu. Prav verjetno nimamo javne knjižnice, kjer bi se dalo najti novelico *Her Smoke Rose Up Forever*.

Gotovo je bila med najmočnejšimi pisci zadnjih dveh desetletij, in po njenem samomoru smo tudi mi neuvrščeni iz Afrike revnejši, čeprav naj ne bi vedeli zanjo. Saj ni edina, ki nima slovenskega prevoda in ki njenih knjig ne boš našel v naših javnih knjižnicah.

Alice Sheldon je mrtva. Edgar Pangborn je mrtev. Ted Sturgeon je mrtev. Phil K. Dick je mrtev. Bog ve, kdo še vse je mrtev in mu ne bomo več mogli čakati na novo knjigo. Edina novejša ZF romana, ki sta izšla pri nas v zadnjih letih, ste dve Silverbergovi deli izpred 20-tih let -- eno je prišlo skozi uredniške predale po čistem naključju. V NUK ne boš našel treh neprevedenih naslovov iz liste predlogov za branje, ki sledi tej spremni besedi, v Univerzitetni knjižnici Maribor morda štiri. In precej prepričan sem, da z novejšim ne-ZF leposlovjem v slovenskih knjižnicah ni dosti bolje.

Tako mislim, da je nekaj, kar ta dežela obupno potrebuje, če bi se iz neuvrščene Afrike rada vrnila na živahni stari kontinent: milijon tujih knjig za javne knjižnice. Morda dva milijona. Če bi novi oblastniki le hoteli in znali. Dvomim, da bi te knjige lahko stale dvajsetino Elanovih izgub.

Samo Rasnik

Pripis: oktobra naj bi izšla še ena številka nove ČKZjeve serije - antologija Tehnologije in prihodnosti. Če pa se bo Fantazija spodobno prodajala, imava z Žigo v delu tudi Fantazijo-2.

Obstaja tudi upanje, da se bo v jeseni ČKZ začel obujati kot revija, če bodo gospodarji dovolili, in če se bosta dve populaciji možnih sodelavcev - en pol predstavlja kolega Klemenc, drugega pa jaz - uspeli dogovoriti za enakopravno sodelovanje. Meni se zdi ideja različnih ljudi pod isto streho simpatična.*

* (pa čeprav jo ima kolega, ki me je lani zabrisal s Katedre, za "vrtičkarstvo")